

Senaste nytt om de unga fiskgjusarna, juli 2012

Av Roine Strandberg

Det har nu gått ett par år sedan de två unga fiskgjusarna från Vattenriket fick sina sändare. Möjligheten att följa med på deras första återbesök i häckningsområdet grusades tyvärr när en sändare tystnade i Frankrike och en fågel helt säkert dukade under i Sahara på vägen norrut. Nedan följer ett litet sammandrag av flyttingsrörelserna för de två fåglarna under våren 2012. Vad som däremot är positivt är att en tredje ungfågel som fick sin sändare redan 2009 fortfarande är i livet och som treåring besöker Vattenriket för andra sommaren i rad. I skrivande stund fiskar den regelbundet i södra Hammarsjön men har även gjort längre turer lite varstans i södra Sverige (och Danmark). Vi ska försöka få igång möjligheterna att följa denna individ inom kort.

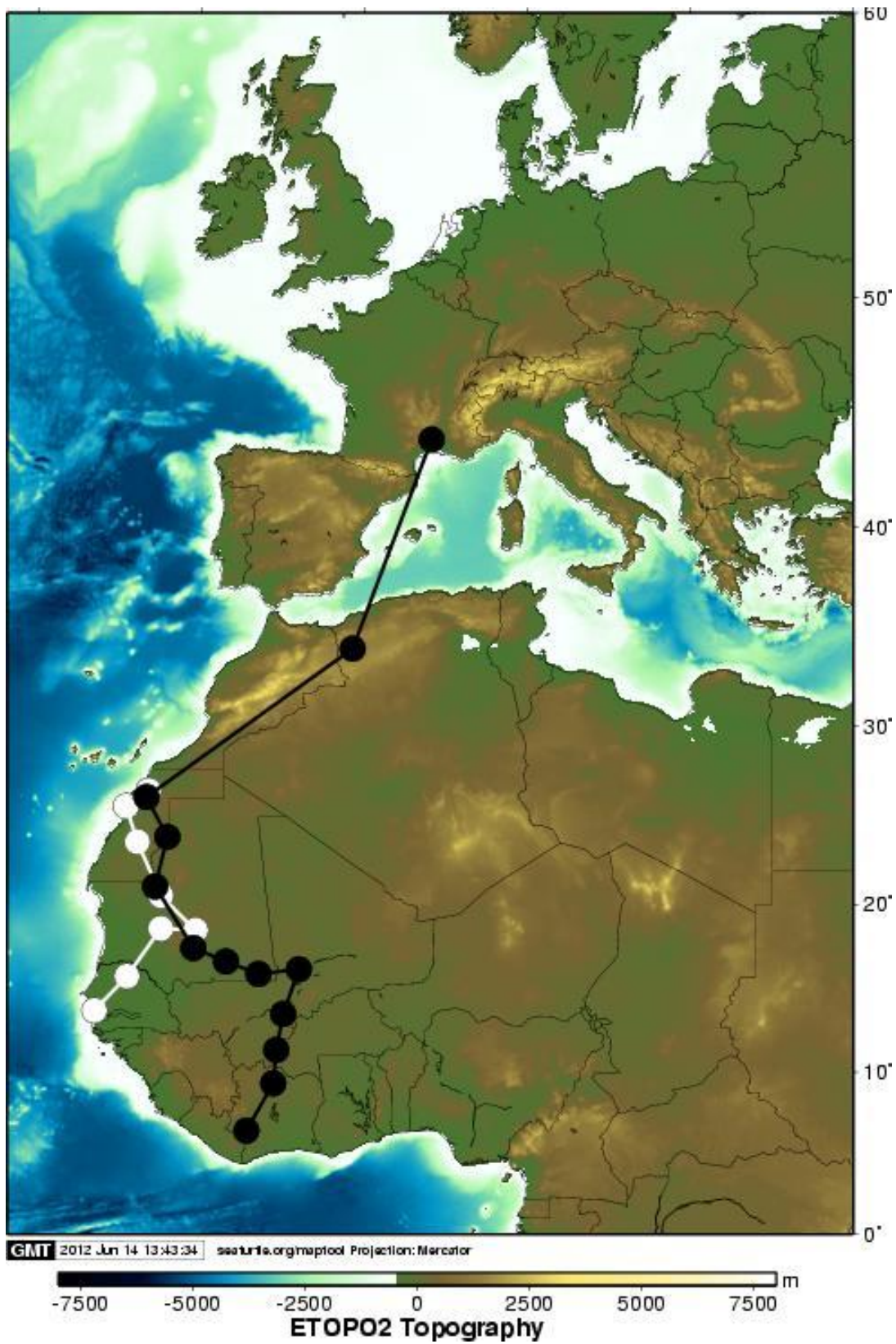
Hane 19153 född på Ivön, Ivösjön 2010

På förmiddagen 7 maj i år, efter två år i Sine-Saloumdeltat i Senegal, var det dags för den första nordriktade flygturen för ivöhanen och med måttlig fart startade resan till Senegalfloden på gränsen mot Mauretania dit han anlände på kvällen 9 maj. Den 10e avverkades en hygglig dagsetapp på 30 mil mot nord-nordost och in i öknen. Redan dagen efter gjordes en obefogad flygtur 25 mil rakt österut innan kursen ändrades till nordlig igen. Det är mycket vanligt med hårda nordvindar i just detta område i Mauretania och eftersom det är mestadels sandöken så bildas rejäla sandstormar. Det är troligt att gjusen råkade ut för en ganska tuff storm och var tvungen att flyga runt den. Den 13e fick han ny fart och kunde ta sig ut ur den svåraste delen av öknen för att nå kusten i Västsahara den 15e. Efter att ha följt kusten norrut till mitt på dagen den 16e gjorde gjusen vad det verkar ett ödesstiget misstag. Kursen ändrades och han flög rakt österut in i öknen och på kvällen 16 maj tog gjusen sin sista nattkvist 6 mil från kusten. Härifrån skickas i skrivande stund fortfarande positioner från sändaren vilket indikerar att han dött på platsen, förmodligen under den aktuella natten.

Hane 49460 född vid Kvarnäsvisken, Hammarsjön 2010

Efter de inledande två åren vid den stora dammen 'Lac de Buyo' eller Buyosjön om man så vill i västra Elfenbenskusten var det dags för hammarsjöhanen att bege sig norrut 7 eller 8 april (data saknas vid avfärden). Efter att ha överflugit västligaste delen av Burkina Faso 10 april och Nigerdeltat i Mali 11 april så tog det tvärnit alldeles norr om deltat där ökenlandskapet tar överhand, precis samma sak upplevde jag och Patrik Olofsson när vi försökte ta oss norrut längs Nigerfloden mot Timbuktu genom en sandstorm i december 2006; stormvindar med relativt stora sandkorn i luften som blåstrar ansiktet är tillräckligt för att stoppa både flyttfåglar och flyttfågelforskare! Gjusen gav dock inte upp utan fortsatte resan västerut under tre dagar vilket gav en extra sträcka av cirka 70 mil innan den återtog färden norrut. Mitt på dagen 18 april nådde han kusten i Västsahara och därefter mottogs endast tre positioner i nordvästra Algeriet 23 april och 4 positioner i sydvästra Frankrike 27 april-6 maj. Datum och positioner indikerar att gjusen rastade en längre tid vid Gardonfloden nära Les Tavernes i början av maj men sedan vet vi inte

mer. En intressant observation gjordes dock vid Krankesjön i Vombsänkan (Skåne) den 10 juni då Nils Kjellén, som för övrigt var med och startade fiskgjusprojektet i mitten av 1990-talet tillsammans med Thomas Alerstam och Mikael Hake, observerade en hane fiskgjuse med sändare. Fågeln bar endast metallring vilket just 49460 gör till skillnad från de andra sändargjusarna som även försetts med färgringar. Vi får se ifall denna hane återfinns vid någon häckplats i framtiden.

Karta över flygrutter för 19153 (vit) och 49460 (svart) från övervintringsområdena och norrut under våren 2012 (skapad med kartprogrammet mapprool, www.seaturtle.org).

Hane 57375 född vid Kvarnäsvisken, Hammarsjön 2009

De två ovan nämnda fiskgjusarna är inte de enda som försetts med sändare genom åren. Projektet startades redan 1995 i Grimsöområdet i Västmanland. Till och med 2005 hade 18 gjusar (sex ur vardera kategorin hanar, honor och ungfåglar) följts med enklare positioneringsteknik (doppler positionering) men 2006 revolutionerades marknaden av sändare med GPS-mottagare. Till en början var sändarna relativt stora och klumpiga men lätta nog att användas till fiskgjusar. Sedan 2006 har vi försett tre hanar, tre honor och tolv ungfåglar med sändare och 2008 förflyttade vi verksamheten från Grimsö till Kristianstadsområdet. Eftersom ungar är en förbrukningsprodukt hos långlivade fåglar och fiskgjusar är långlivade är det ingen lätt match att få en ung gjuse med sändare att överleva till häckningsmogen ålder. Det tog oss 15 år att hitta en ungfågel (och/eller sändare) som klarat sig till tre års ålder och nu för första gången besöker våra breddgrader för att på allvar muta in ett framtida häckningsrevir. Denna ungfågel bär sändarnumret 57375.

Sommaren 2009, närmare bestämt 2 juli försåg undertecknad, Raymond Klaassen och Patrik Olofsson den ännu inte flygga hanen med sändare vid boet i Kvarnäsvisken, Hammarsjön. Det dröjde till 19 augusti på morgonen innan den unga hanen lämnade tryggheten vid boet och begav sig ut på sin första resa. Unga fiskgjusar flyger som bekant inte raka vägen till vinterkvarteren utan ger sig ut på en rundtur som kan ta dem i stort sett var som helst inom rimliga avstånd. I detta fall flög gjusen via en loop genom Halland till ett sjörikt område söder om Linköping där den stannade 25 augusti-8 september. Sedan bar det av till sjöarna runt Vrena nordväst om Nyköping där han stannade 9 september- 9 oktober. Ett helt normalt beteende vilket gör att många unga gjusar lämnar Sverige och övriga Nordeuropa så sent som i månadsskiftet september-oktober (de flesta adulta rastar längre söderut och lämnar häckningsområdet framförallt i slutet av augusti). Efter ytterligare ett stopp i Sverige, sydost Hultsfred, 9-13 oktober bar det av i raskt takt mot syd-sydväst och via Tyskland nåddes Troyes drygt 15 mil sydost om Paris 15 oktober. Här stannade han vid en liten men förmodligen fiskrik sjö innan färden mot Medelhavet och Afrika startade 30 oktober. Den 4 november passerades Medelhavet med flygrutt rakt över Mallorca mitt på dagen och anländande till Béjaïa på den algeriska kusten vid tiotiden på kvällen (i fullständigt mörker). Att gjusen lagt på sig en del flygbränsle i Frankrike var helt uppenbart då den utan tvekan fortsatte vidare söderut 5 november. Nu väntade en osäker flygning över Sahara och 10 november på 22 grader nordlig breddgrad ändrades flygriktningen, detta är mitt i den värsta sandöknen, och han styrde allt mer över kursen mot nordväst vid en punkt 70 mil från savannen och 80 mil från kusten. På eftermiddagen 13 november anlände han slutligen till kusten norr Cape Bojador i Västsahara (Marocko). Detta innebär att han flög tio dagsetapper av i snitt 399,8 km/dag utan att äta! Det hela resulterade i ett något annorlunda vinterkvarter, i alla fall om vi ser till vad vi fågelforskare förväntar oss. I själva verket är det nog så att det är gott om övervintrande fiskgjusar längs hela Afrikas västkust eftersom fisktillgången är riklig och många unga gjusar bör driva av mot kusten. Flygvägen gjusen tog sammanfaller väl med hur sandstormar rör sig från sanddynområdet i centrala Mali och vidare mot kusten och ut över Atlanten (alltså medurs i en halvcirkel). Man kan tänka sig att en oerfaren gjuse helt enkelt följer med de starka vindarna istället för att försöka flyga över eller

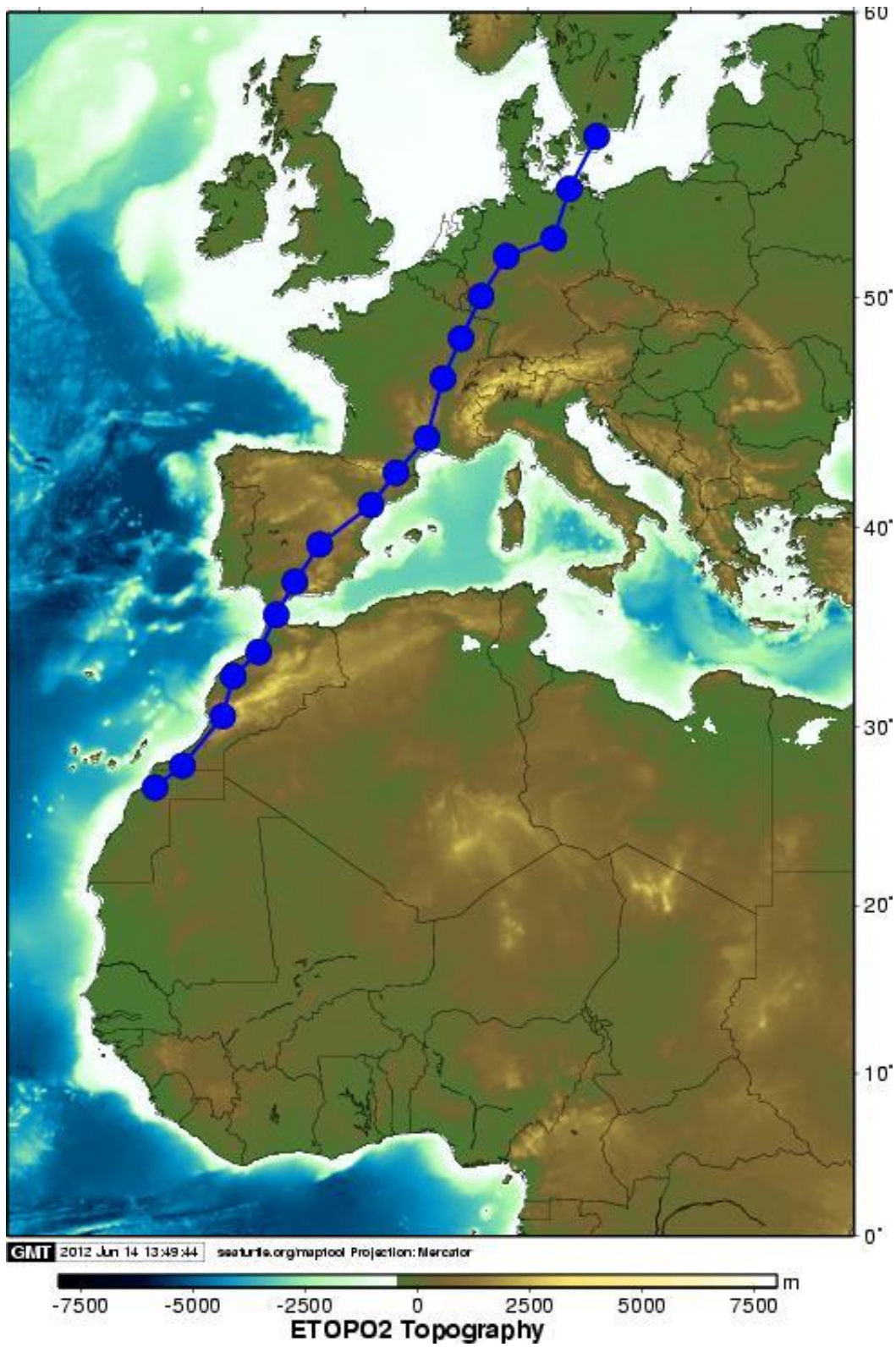
igenom ovädret. Väl framme vid kusten fann han sitt paradiset och nu väntade en lugn tid fram till första nordflytten 10 maj 2011, 18 månader senare.

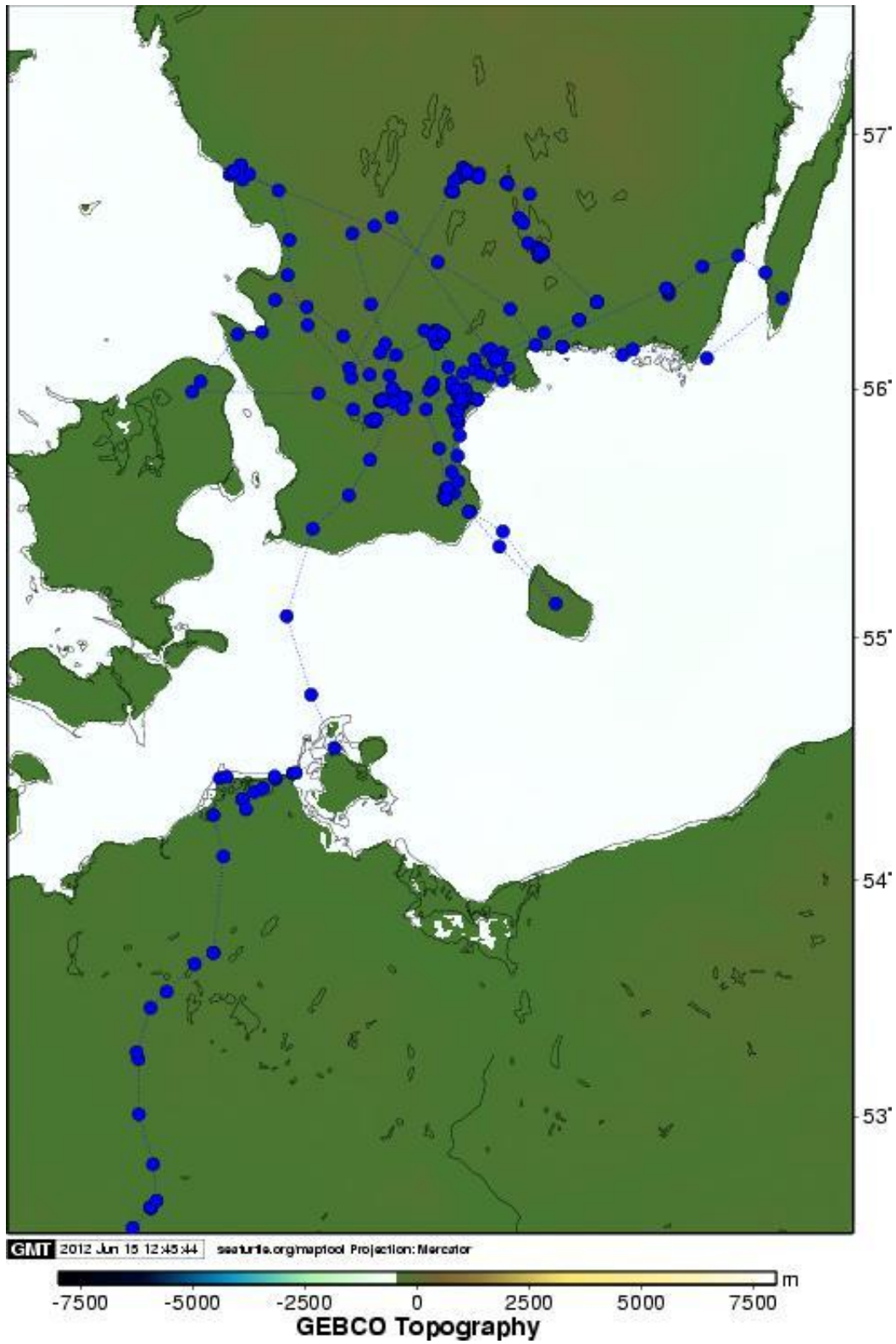
Uppehållsområde för den unga hanen (57375) runt staden Cape Bojador vid västafrikas ökenkust med samtliga erhållna GPS-positioner för perioden 13 november 2009 till 10 maj 2011 (bild hämtad från Google earth™). Den onaturligt linjära ytterkanten på huvudområdet för gjusens uppehälle är ingen slump utan beror helt enkelt på att han utnyttjar kraftledningsstolpar för rast, sömn och fiskförtäring.

Sommarvistelsen 2011 i södra Sverige och Danmark presenteras närmare i Fåglar i Skåne 2011 som förhoppningsvis finns för inköp på Falsterbo Bird Show 31 augusti 2012. Efter att ha återvänt till sitt (nu) vinterkvarter i september 2011 och en trygg tillvaro vid kusten och på kraftledningsstolpar vid Cape Bojador så bar det äntligen av norrut längs en rutt en bit in från kusten den 8 april 2012. Inte långt från Rabat i Turkiet rastade han 11-16 april vid en större damm. Gibraltar sund korsades på kvällen 16 april och sedan gick det snabbt genom östra Spanien och Frankrike till Tyskland där ett par dagar spenderades vid dammen Möhnesee öster om Dortmund 21-23 april. Efter en liten utflykt mot sydost via Kassel och Eisenach fortsatte gjusen norrut mot Skandinavien 27 april. Vid lunchtid 29 april lämnades Rügen för Trelleborg och första nattkvisten i Sverige blev nära Bjärnhult vid Linderöd i Skåne.

Efter anländandet till Sverige följde en kringflackande period med oregelbundna besök såväl i Danmark (Själland och Bornholm), Blekinge, Småland, Öland, Halland och Skåne. I skrivande stund har han äntligen börjat föra en mer stillsam tillvaro och håller huvudsakligen till runt Hamarsjöns utlopp vid Kavrö sedan 1 juni. Läge att sätta upp en boplattform till vintern? Nåväl, en spännande fortsättning på denna fantastiska gjusens liv kommer förhoppningsvis att kunna följas via Vattenrikets hemsida.

Karta över flygrutt för 57375 från övervintringsområdet i Västsahara till Hammarsjön i Vattenriket våren 2012 (skapad med kartprogrammet maptool, www.seaturtle.org).

Gjuse 57375 anlände via Rügen i Tyskland och förde sedan en kringfläckande tillvaro i södra Skandinavien (skapad med kartprogrammet mapprool, www.seaturtle.org).